

ПРАФЕСІЙНАЯ АДУКАЦЫЯ Ў РЭСПУБЛІЦЫ БЕЛАРУСЬ ЯК ФАКТАР ЭКАНАМІЧНАЙ ДЫНАМІКІ

У цяперашні час, калі рынкавая эканоміка ажыццяўляе пераход ад індустрыяльнага да інфармацыйнага тыпу, менавіта інтэлектуальны патэнцыял кожнай рэсурснай адзінкі выступае падставай развіцця эканомікі. Усе больш актыўная палітыка дзяржавы арыентавана на даследаванне ролі адукацыі ў эканоміцы, а таксама на ўплыў узроўню адукацыі ў падтрыманні працэсаў устойлівага сацыяльна-эканамічнага развіцця краіны. Падрыхтоўка спецыяліста, падтрыманне ўзроўню яго адукацыі, навучанне новым ведам і метадам працы, даследаванне ролі адукацыі ў фарміраванні эканомікі складаюць неад'емную частку палітыкі дзяржавы.

Павышэнне колькасці кваліфікаваных спецыялістаў прыводзіць да павелічэння тэмпаў навукова-тэхнічнага развіцця, спрыяе росту такіх важнейшых макраэканамічных паказчыкаў, як нацыянальны даход, валавы ўнутраны прадукт (ВУП), асабісты даход і інш. Гэта пацвярджаюць і статыстычныя дадзеныя, якія адлюстроўваюць дынаміку змены ВУП і выдаткаў дзяржаўнага бюджэту на адукацыю (табліца 1) [1; 2; 3 4].

Табліца 1 – Дынаміка ВУП і выдаткаў на адукацыю ў Рэспубліцы Беларусь за 2005–2014 гады

Назва паказчыка	Гады			
	2005	2010	2012	2014
1. ВУП, трлн. руб.	65,1	164,5	530,4	778,5
2. Колькасць занятых, млн. чал.	4,4	4,7	4,6	4,5
3. ВУП на аднаго занятага, млн.руб.	14,74	35,25	115,87	173,0
4. Выдаткі дзяржбюджета на сярэдне-спецыяльную адукацыю, трлн. руб.	0,25	0,4	1,33	0,97
5. Выдаткі дзяржбюджета на вышэйшую адукацыю, трлн. руб.	0,5	1,12	3,5	4,75
6. Выдаткі на сярэдне-спецыяльную адукацыю на аднаго вучня, млн. руб.	2,7	4,7	8,7	7,5
7. Выдаткі на вышэйшую адукацыю на аднаго студэнта, млн. руб.	3,1	7,2	8,2	13,1

У Рэспубліцы Беларусь выдаткі на адукацыю ў вартасным выражэнні ў перыяд з 2000 года па 2015 год выраслі больш чым у 7 разоў. У 2015 годзе плануецца накіраваць на адукацыю ў цэлым – 7687,3 млрд. рублёў (ці 5,5 % ад усіх выдаткаў дзяржаўнага бюджэту), у тым ліку на сярэдне-спецыяльную адукацыю – 1130,9 млрд. рублёў; на вышэйшую адукацыю – 5562,5 млрд. рублёў [5]. У некаторых краінах-удзельніцах СНД таксама прысутнічае падобная тэндэнцыя, акая адлюстроўвае залежнасць аб'ёма ВУП ад узроўня адукацыі занятага насельніцтва (табліца 2) [6; 7; 8; 9; 10; 11; 12; 13; 14].

Усе гэта павышае прывабнасць укладзеных сродкаў у адукацыю і, як следства, прыводзіць да паляпшэння яго матэрыяльна-тэхнічнай базы, а таксама да прэстыжу і запатрабаванасці самой адукацыі, у тым ліку і сярэдне-спецыяльнай. У выніку павышаецца не толькі эканамічны, але і сацыякультурны ўзровень грамадства. Менавіта па гэтай прычыне ў многіх развітых

краінах пільная ўвага надаецца бюджэтнаму фінансаванню сістэмы адукацыі. Сення фінансаванне адукацыі ў Беларусі набліжаецца да еўрапейскага ўзроўню.

Табліца 2 – Дынаміка ВУП і колькасці занятых па ўзроўню адукацыі ў Расійскай Федэрацыі і Рэспубліцы Казахстан за 2005–2013 гады

Гады	Краіна	Узровень ВУП, млн. \$	ВУП на 1-го занятага, тыс. \$	Колькасць занятых, тыс. чал.	у тым ліку маюць адукацыю		
					вышэйшую	сярэдне-спец.	праф.-тэхніч.
					% да выніку	% да выніку	% да выніку
2005	РФ	764017	11,2	68603	26,6	25,4	18,3
	Казахстан	57125	7,8	7261	25,0	27,2	12,0
2008	РФ	1660850	23,4	70603	29,5	26,5	19,3
	Казахстан	135229	17,2	7857	26,9	27,9	10,2
2010	РФ	1525350	21,9	69804	28,9	27,1	19,7
	Казахстан	148047	18,3	8114	29,6	28,2	8,8
2013	РФ	2098000	29,4	71391	31,7	25,8	18,5
	Казахстан	231900	27,1	8570	34,1	32,4	7,6

Узровень адукацыі ўплывае і на занятасць насельніцтва. Тэндэнцыя павелічэння занятасці насельніцтва з ростам ўзроўню адукацыі пацвярджаюцца дадзенымі Нацыянальнага статыстычнага камітэта Рэспублікі Беларусь па афіцыйна зарэгістраваным беспрацоўным. Доля афіцыйна зарэгістраваных беспрацоўных у Рэспубліцы Беларусь на канец 2014 года ў групе асоб, якія не маюць вышэйшай ці сярэдне-спецыяльнай адукацыі (75,8 %), у тры разы вышэй, чым для тых, хто мае вышэйшую (11,1 %) або сярэдне-спецыяльную адукацыю (13,1 %). Такім чынам, пацвярджаецца высокая эфектыўнасць атрымання вышэйшай і сярэдне-спецыяльнай адукацыі для грамадзян Рэспублікі Беларусь з пункту гледжання іх занятасці. Такая ж тэндэнцыя назіраецца і ў краінах Арганізацыі эканамічнага супрацоўніцтва і развіцця (АЭСР – OECD). Паводле статыстычнага зборніка «Погляд на адукацыю: паказчыкі АЭСР – Выпуск 2014», сярэдні ўзровень беспрацоўя для асоб з сярэдняй прафесійнай або вышэйшай прафесійнай адукацыяй не перавышаў 6 %, у той час як для асоб, якія маюць адукацыю ніжэй поўнай сярэдняй, ўзровень беспрацоўя вагаўся ў межах 14 %. Што тычыцца ўзроўню занятасці, то для асоб з сярэдняй або вышэйшай прафесійнай адукацыяй ён склаў каля 84 %, у той час як для асоб, якія маюць адукацыю ніжэй поўнай сярэдняй, ён вагаўся ў межах 46–59 % [15].

Аналізуючы запатрабаванасць выпускнікоў у залежнасці ад узроўня адукацыі, можна сказаць, што найбольш запатрабаванымі з’яўляюцца выпускнікі з прафесійна-тэхнічнай (ПТА) і сярэдне-спецыяльнай адукацыяй (ССА). Доля выпускнікоў, якія падлягаюць размеркаванню і накіраванню на працу, ад агульнай колькасці выпускнікоў з ПТА складае 86,4 %, з ССА – 49 %, з вышэйшай адукацыяй – 26 % (табліца 3) [2; 16].

Табліца 3 – Запатрабаванасць выпускнікоў, атрымаўшых прафесійна-тэхнічную (ПТА), сярэдне-спецыяльную (ССА) і вышэйшую (ВА) адукацыю ў РБ, за 2005–2014 гады

Назва паказчыка	2005 год			2010 год			2014 год		
	ПТА	ССА	ВА	ПТА	ССА	ВА	ПТА	ССА	ВА
Колькасць устаноў	241	204	55	229	214	55	213	231	54
Колькасць вучняў (студэнтаў), тыс. чалавек	114,6	154,1	383,0	106	167,6	442,9	72,8	129,0	362,9
Выпуск спецыялістаў, тыс. чал.	54,0	49,3	53,6	40,9	45,3	73,3	33,8	41,4	81,1
Колькасць выпускнікоў, якія падлягаюць размеркаванню і накіраванню на працу, тыс. чалавек, у тым ліку:									
атрымалі накіраванне на працу, з іх:	48,3	19,6	19,3	36,1	18,4	19,7	28,7	19,6	20,3
працаўладкаваны, з іх:	41,5	15,0	16,6	28,5	15,6	17,9	23,7	17,7	19,2
згодна з атрыманай прафесіяй атрымалі дазвол на самастойнае працаўладкаванне	36,9	14,5	16,6	28,1	10,9	17,4	23,6	17,7	18,9
	3,7	4,9	2,0	1,5	1,2	1,3	0,5	0,5	0,7

Як відаць з дадзенай табліцы, за аналізуемы перыяд назіраецца станоўчая тэндэнцыя павелічэння долі выпускнікоў сярэдніх спецыяльных устаноў, якія падлягаюць размеркаванню і якія атрымалі накіраванне на працу. Чаго нельга сказаць пра выпускнікоў вышэйшых навуковых устаноў: колькасць выпускнікоў, якія падлягаюць размеркаванню, з кожным годам змяншаецца (з 39,7 % у 2005 годзе да 25,9 % у 2014 годзе).

Такім чынам, узровень адукацыі з'яўляецца адным з найбольш важных фактараў сацыяльна-эканамічнага і навукова-тэхнічнага развіцця. Эканамічнае развіццё непасрэдна залежыць ад эфектыўнасці пашырэння сістэмы адукацыі, так як менавіта яна пастаўляе неабходныя для навуковых даследаванняў кадры і навукова-тэхнічны персанал. Значнасць адукацыі, як найважнейшага элемента грамадска-дзяржаўнай сістэмы, сфармулявана найважнейшымі дзяржаўнымі рашэннямі ва ўсіх развітых краінах, у тым ліку і ў Рэспубліцы Беларусь. Сярэдні ўзровень адукаванасці насельніцтва з'яўляецца найважнейшым паказчыкам развітасці краіны, зарукай яе росквіту і стабільнасці.

Спіс выкарытаных крыніц

- 1 О республиканском бюджете на 2014 год : закон Республики Беларусь от 31.12.2013 № 95-3 // Национальный реестр правовых актов РБ. – 2014. – № 2/2093.
- 2 Беларусь в цифрах : стат. сборник. – Минск : Национальный статистический комитет Республики Беларусь, 2015. – 76 с.
- 3 Образование в Республике Беларусь : стат. сборник. – Минск : Национальный статистический комитет Республики Беларусь, 2013. – 234 с.
- 4 Статистический ежегодник. – Минск : Национальный статистический комитет Республики Беларусь, 2012. – 715 с.
- 5 О республиканском бюджете на 2015 год : закон Республики Беларусь от 30.12.2014 № 225-3 // Национальный реестр правовых актов РБ. – 2015. – № 2/2223.
- 6 Основные показатели социально-экономического развития отдельных стран Содружества [Электронный ресурс] / Официальный сайт Агентства Республики Казахстан по статистике. – Режим доступа : <http://www.stad.gov.kz/ru/>. – Дата доступа : 08.03.2015.
- 7 Казахстан в цифрах 1991–2008 : стат. сборник [Электронный ресурс] / Официальный сайт Агентства Республики Казахстан по статистике. – Режим доступа : <http://www.stad.gov.kz/ru/>. – Дата доступа : 08.11.2012.
- 8 Казахстан в цифрах 2011 : стат. сборник [Электронный ресурс] / Официальный сайт Агентства Республики Казахстан по статистике. – Режим доступа : <http://www.stad.gov.kz/ru/>. – Дата доступа : 08.11.2012.
- 9 Россия в цифрах. 2006 : краткий стат. сборник. – М. : Росстат, 2006. – 462 с.
- 10 Россия в цифрах. 2009 : краткий стат. сборник. – М. : Росстат, 2009. – 525 с.
- 11 Россия в цифрах. 2011 : краткий стат. сборник. – М. : Росстат, 2011. – 581 с.
- 12 Экономическая активность населения Казахстана 1991–2003 : стат. сборник [Электронный ресурс] / Официальный сайт Агентства Республики Казахстан по статистике. – Режим доступа : <http://www.stad.gov.kz/ru/>. – Дата доступа : 08.11.2012.
- 13 Экономическая активность населения Казахстана 2005–2009 : стат. сборник [Электронный ресурс] / Официальный сайт Агентства Республики Казахстан по статистике. – Режим доступа : <http://www.stad.gov.kz/ru/>. – Дата доступа : 08.11.2012.
- 14 Экономическая активность населения Казахстана 2009–2013 : стат. сборник [Электронный ресурс] / Официальный сайт Агентства Республики Казахстан по статистике. – Режим доступа : <http://www.stad.gov.kz/ru/>. – Дата доступа : 08.03.2015.
- 15 OECD (2014), Education at a Glance 2014 : OECD Indicators, OECD Publishing [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.oecd.org/edu/eag.htm>. – Дата доступа : 05.05.2015.
- 16 Труд и занятость в Республике Беларусь : стат. сборник. – Минск : Национальный статистический комитет Республики Беларусь, 2014. – 321 с.